

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

305

Ekonomia

Redaktorzy naukowi

Magdalena Rękas

Jerzy Sokołowski

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Aleksandra Śliwka
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-382-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	13
Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: Wykorzystanie analizy czynnikowej do oceny rozwoju społeczno-gospodarczego w skali lokalnej	15
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: Ekonomia wirtualnych światów – tendencje rozwoju	24
Tomasz Bernat: Egzogeniczne determinanty dominacji rynkowej na przykładzie Poczty Polskiej SA.....	37
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Wybrane determinanty kształtujące współpracę innowacyjną przedsiębiorstw przemysłowych z jednostkami PAN i szkołami wyższymi na terenie Polski Północno-Zachodniej.....	50
Agnieszka Bretyn: Wybrane aspekty jakości życia młodych konsumentów w Polsce	62
Grzegorz Bywalec: Transformacja gospodarcza a regionalne zróżnicowanie ubóstwa w Indiach	73
Magdalena Cyrek: Determinanty zatrudnienia w usługach tradycyjnych i nowoczesnych – analiza regionalna.....	83
Sławomir Czech: Czy wokół państwa opiekuńczego toczy się jeszcze spór o wartości?.....	95
Sławomir Czetwertyński: Możliwości poznawcze prawa Metcalfe’a w określaniu wartości ekonomicznej sieci komunikacyjnych.....	108
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Polityka i strategia rozwoju Unii Europejskiej w koncepcji ekonomii zrównoważonego rozwoju	118
Karolina Dreła: Zatrudnienie nietypowe	129
Paweł Drobny: Ekonomia personalistyczna jako próba reorientacji ekonomii	142
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Koszty bankructwa państwa	154
Małgorzata Gasz: Unia bankowa – w poszukiwaniu nowego paradygmatu na europejskim rynku bankowym	163
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Zmiana struktury dochodów w Polsce w relacji kapitał–praca z uwzględnieniem sektorów gospodarki narodowej	174
Anna Golejewska: Innowacje i sposoby ich pomiaru na poziomie regionalnym	184
Mariusz Grębowiec: Zachowania nabywcze konsumentów na rynku usług bankowych w świetle badań	195

Urszula Grzega: Oszczędności i zadłużenie polskich gospodarstw domowych.....	207
Jarosław Hermaszewski: Sytuacja finansowa gminy a wybory bezpośrednie w gminach. Wstęp do badań.....	218
Elżbieta Jantóń-Drozdowska, Maria Majewska: Wpływ globalizacji na wzrost poziomu specjalizacji w międzynarodowej wymianie handlowej..	228
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Możliwości oddziaływania na wzrost gospodarczy poprzez kontrolę poziomu ryzyka kredytowego w bankach przy wykorzystaniu systemów sztucznej inteligencji.....	240
Renata Jedlińska: Atrakcyjność inwestycyjna Polski – wybrane aspekty.....	252
Andrzej Jędruchniewicz: Inflacja jako cel polityki pieniężnej NBP.....	264
Michał Jurek: Wykorzystanie analizy duracji i wypukłości w zarządzaniu ryzykiem stopy procentowej.....	276
Sławomir Kalinowski: Znaczenie eksperymentu w metodologii nauk ekonomicznych.....	287
Teresa Kamińska: Struktura branżowa bezpośrednich inwestycji zagranicznych a kryzys finansowy	299
Renata Karkowska: Siła oddziaływania czynników makroekonomicznych i systemowych na wielkość globalnej płynności.....	311
Anna Kasprzak-Czelej: Determinanty wzrostu gospodarczego.....	323
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: Analiza wpływu polityki stóp procentowych EBC na stabilność sektorów bankowych w wybranych krajach strefy euro – wnioski z kryzysu.....	334
Iwona Kowalska: Rozwój badań z zakresu ekonomiki edukacji w paradygmacie interdyscyplinarności nauki	348
Ryszard Kowalski: Dylematy interwencjonizmu w czasach kryzysu	358
Jakub Kraciuk: Kryzysy finansowe w świetle ekonomii behawioralnej.....	370
Hanna Kruk: Rozwój zrównoważony w Regionie Morza Bałtyckiego na przykładzie wybranych mierników w latach 2005-2010.....	380
Kazimierz W. Krupa, Irmina Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Kapitał intelektualny jako akcelerator nowej ekonomii (tablice korelacyjne, pracownicy kluczowi).....	391
Anna Krzysztofek: Normy i standardy społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw.....	401
Krzysztof Kubiak: Transakcje w procesie przepływu wiedzy w świetle nowej ekonomii instytucjonalnej.....	413
Paweł Kulpaka: Model konsumpcji permanentnej M. Friedmana a keynesowskie funkcje konsumpcji – empiryczna weryfikacja wybranych teorii na przykładzie Czech.....	423
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: Rola kontroli zarządczej w procesie zarządzania jednostkami samorządu terytorialnego	434
Natalia Mańkowska: Konkurencyjność instytucjonalna – wybrane problemy metodologiczne.....	445

Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Percepcja zaangażowania przez adeptów zarządzania – szansą czy ograniczeniem dla współczesnych firm	457
Jerzy Mieszaniec: Innowacje nietechnologiczne w przedsiębiorstwach przemysłowych sektora wydobywczego	469
Aneta Mikula: Ubóstwo obszarów wiejskich w krajach Unii Europejskiej – demografia i rynek pracy	481
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Wartość publiczna a legitymizacja	492
Janusz Myszczyński: Wykorzystanie koncepcji <i>social savings</i> w określeniu wpływu sektora kolejowego na wzrost gospodarczy Niemiec w początkach XX w.	500
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Zmiany w polityce handlowej Unii Europejskiej na początku XXI wieku	513
Anna Niewiadomska: Wydłużanie okresu aktywności zawodowej osób starszych w Polsce	524
Mariusz Nyk: Przeciętne wynagrodzenie a sytuacja na rynku pracy – przypadek województwa łódzkiego	536
Monika Pasternak-Malicka: Przesłanki ruchów migracyjnych Polaków z obszaru województwa podkarpackiego w kontekście kryzysu gospodarczego wywołanego kryzysem <i>subprime</i>	547
Jacek Pera: Budowa nowej architektury regulacyjnej w Europie jako element zarządzania ryzykiem niestabilności finansowej – rozwiązania pokryzysowe. Próba oceny i wnioski dla Polski	559
Renata Pęciak: Kryzysy w gospodarce w interpretacji Jeana-Baptiste’a Saya	573
Czesława Pilarska: Współczesny kryzys gospodarczy a napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski	584
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innowacyjna nauka a źródła jej finansowania	601
Adriana Politaj: Pomoc publiczna na subsydiowanie zatrudnienia w Polsce i w wybranych krajach Unii Europejskiej	617
Marcin Ratajczak: Odpowiedzialny biznes w aspekcie osiągniętych korzyści ekonomicznych na przykładzie przedsiębiorstw agrobiznesu	628
Magdalena Rękas: Dieta w krajach Unii Europejskiej i czynniki wpływające na jej poziom – przegląd wybranych badań	638
Włodzimierz Rudny: Rozwiązania zintegrowane w modelach biznesowych	653
Krzysztof Rutkiewicz: Pomoc publiczna na działalność badawczo-rozwojową i innowacyjność przedsiębiorstw w polityce konkurencji Unii Europejskiej w latach 2004-2010	663
Katarzyna Skrzyszewska: Konkurencyjność krajów Regionu Morza Bałtyckiego w świetle międzynarodowych rankingów	675
Tadeusz Sporek: Ewolucja i perspektywy grupy BRICS w globalnej gospodarce	684

Aleksander Surdej: Inwestycje w szkolenia zawodowe w świetle teorii ekonomicznej.....	695
Piotr Szajner: Wpływ zmienności kursu walutowego na międzynarodową konkurencyjność polskiego sektora żywnościowego	706
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: Problem skuteczności i efektywności decyzji menedżerskich w firmie w zakresie formułowania i wdrażania strategii	716
Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polska gospodarka internetowa – stan i perspektywy	729
Monika Utzig: Aktywa finansowe gospodarstw domowych a koniunktura gospodarcza	744
Agnieszka Wałęga: Nierówności dochodowe w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej	754
Grzegorz Wałęga: Wpływ spowolnienia gospodarczego na zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce	766
Grażyna Węgrzyn: Formy zatrudnienia pracowników w Unii Europejskiej – aktualne tendencje	778
Barbara Wieliczko: Krajowa pomoc publiczna w UE w okresie obecnego kryzysu.....	790
Artur Wilczyński: Znaczenie kosztów alternatywnych w rachunku ekonomicznym gospodarstw rolnych	802
Renata Wojciechowska: Wieloznaczności językowe współczesnej ekonomii	813
Jarosław Wojciechowski: Ewolucja koncepcji funkcjonowania rynku w społecznej nauce Kościoła Katolickiego.....	823
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Znaczenie lokalnych grup działania w budowaniu kapitału społecznego na obszarach wiejskich.....	834
Grażyna Wolska: Kodeksy etyczne jako instrument poprawnych relacji między podmiotem gospodarczym a konsumentem.....	844
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Ekonomiczno-społeczne konsekwencje reklamy w segmencie leków OTC	853
Gabriela Wronowska: Oczekiwania pracodawców wobec absolwentów szkół wyższych w Polsce jako przykład bariery wejścia na rynek pracy... ..	861
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Źródła i bariery ciągłości wdrażania innowacji przez polskie przedsiębiorstwa.....	872
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Instytucjonalna struktura rynku pracy w Polsce	884
Małgorzata Zielenkiewicz: Upodabnianie się krajów pod względem poziomu dobrobytu w procesie integracji europejskiej	895
Mariusz Zieliński: Demografia i aktywność zawodowa ludności a poziom bezrobocia w Unii Europejskiej.....	907
Jerzy Żyżyński: Gospodarka jako spójny system strumieni pieniądza a problem racjonalności pakietu fiskalnego.....	917

Summaries

Mieczysław Adamowicz, Paweł Janulewicz: The use of factor analysis for the assessment of socio-economic development on the local scale.....	23
Ewa Badzińska, Jakub Ryfa: The economy of virtual worlds – trend of development	36
Tomasz Bernat: Exogenous determinants of market dominance – Polish Post case	48
Agnieszka Brelik, Marek Tomaszewski: Selected determinants forming innovative partnership of traditional industrial companies with units of Polish Academy of Sciences and universities in north-western Poland.....	61
Agnieszka Bretyn: Selected aspects of quality of life of young consumers in Poland	72
Grzegorz Bywalec: Economic transformation and regional disparity of poverty in India.....	82
Magdalena Cyrek: Determinants of employment in traditional and modern services – regional analysis	94
Sławomir Czech: Is the welfare state’s dispute over values still alive?	107
Sławomir Czetwertyński: Cognitive possibilities of Metcalfe’s law in defining the economic value of communication networks	117
Małgorzata Deszczka, Marek Wąsowicz: Policy and development strategy in the European Union in the conception of economics of sustainable development	128
Karolina Dreła: Untypical employment.....	141
Paweł Drobny: Personalist economics as an attempt at economics reorientation	153
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Costs of sovereign default.....	162
Małgorzata Gasz: Bank Union – in search of a new paradigm on the European banking market.....	173
Małgorzata Gawrycka, Anna Szymczak: Change of income framework in capital-labour scheme in Poland, including the sector of national economy	183
Anna Golejewska: Innovations and the way of their measure at the regional level.....	194
Mariusz Grębowiec: Purchasing behavior of consumers on banking service market in the light of research	206
Urszula Grzega: Savings and debt of Polish households.....	217
Jarosław Hermaszewski: Financial situation of a commune vs. local elections. Introduction to the study	227
Elżbieta Jantón-Drozdowska, Maria Majewska: The impact of globalization on a higher specialization level in international exchange of goods ...	239
Tomasz Jasiński, Agnieszka Ścianowska: Banks’ possibilities of influencing macroeconomic growth by the use of neural network systems in the credit risk control	250

Renata Jedlińska: Investment attractiveness of Poland – selected issues	263
Andrzej Jędruchniewicz: Inflation as a target of monetary policy of NBP ...	275
Michał Jurek: Use of duration and convexity analysis in interest rate risk management.....	286
Sławomir Kalinowski: The role of the controlled experiment in the methodology of economy	298
Teresa Kamińska: Economic activity structure of foreign direct investment and financial crisis	310
Renata Karkowska: The impact of macroeconomic and systemic factors on the global liquidity	322
Anna Kasprzak-Czelej: Determinants of economic growth	333
Krzysztof Kil, Radosław Ślusarczyk: The analysis of influence of the ECB interest rates' policy on a stability of bank sectors in selected countries of the eurozone – conclusions from the crisis.....	347
Iwona Kowalska: Development of research in the field of economics of education within the paradigm of interdisciplinarity of science	357
Ryszard Kowalski: The dilemmas of interventionism in times of crisis	369
Jakub Kraciuk: Financial crises in the light of behavioural economics.....	379
Hanna Kruk: Sustainable development in the Baltic Sea Region based on chosen indices in years 2005-2010	390
Kazimierz W. Krupa, Irmína Jeleniewska-Korzela, Wojciech Krupa: Intellectual capital as an accelerator of the new economy (correlation tables, key employees)	400
Anna Krzysztofek: Norms and standards of social responsibility in enterprises	412
Krzysztof Kubiak: Transactions in the flow of knowledge in the light of new institutional economics	422
Paweł Kulpaka: M. Friedman's permanent consumption model and Keynesian consumption functions – empirical verification of selected theories on the example of Czech.....	433
Justyna Łukomska-Szarek, Marta Włóka: The role of management control in management process of local self-government units.....	444
Natalia Mańkowska: Institutional competitiveness – selected methodological issues	456
Joanna Mesjasz, Martyna Michalak: Understanding the engagement by management adepts – a chance or a limitation for contemporary business	468
Jerzy Mieszaniec: Non-technological innovations in the industrial enterprises of mining sector.....	480
Aneta Mięka: Poverty of rural areas in the European Union member states – demography and labor market	491
Grażyna Musialik, Rafał Musialik: Public value and legitimacy	499

Janusz Myszczyzyn: Use of social savings concept in defining the role of railway sector on the economic growth in Germany in the early twentieth century	512
Aleksandra Nacewska-Twardowska: Changes in trade policy of the European Union at the beginning of the twenty-first century	523
Anna Niewiadomska: Extending the period of professional activity of the elderly in Poland	535
Mariusz Nyk: Average salary and the situation on the labour market – case of Łódź Voivodeship	546
Monika Pasternak-Malicka: Reasons form migration of Poles from Subcarpathian Voivodeship in the context of the economic crisis caused by the subpreme crisis	558
Jacek Pera: Construction of a new regulatory architecture in Europe as an element of financial instability risk management – post-crisis solutions. Attempt of assessment and implications for Poland.....	572
Renata Pęciak: Crises in the economy in the interpretation of Jean-Baptiste Say	583
Czesława Pilarska: The contemporary economic crisis and foreign direct investment inflow into Poland	600
Elżbieta Pohulak-Żołędowska: Innovations in science and their financial sources	616
Adriana Politałaj: State aid for subsidizing of employment in Poland and in selected countries of the European Union	627
Marcin Ratajczak: Responsible business in the context of economic benefits gained on the example of agribusiness enterprises.....	637
Magdalena Rękas: Fertility rate in the European Union states and factors influencing the rate – review of selected surveys	652
Włodzimierz Rudny: Solution-based business models.....	662
Krzysztof Rutkiewicz: State aid for Research & Development & Innovation activities of enterprises in the European Union’s competition policy in the period 2004-2010.....	674
Katarzyna Skrzyszewska: Competitiveness of the Baltic Region countries in the context of international rankings	683
Tadeusz Sporek: Evolution and perspectives of BRICS group in the global economy.....	694
Aleksander Surdej: Investments in VET programmes: framework for an economic analysis	705
Piotr Szajner: The impact of exchange rated volatility on the competitiveness of Polish food sector on international markets	715
Stanisław Ślusarczyk, Piotr Ślusarczyk, Radosław Ślusarczyk: The problem of efficacy and effectiveness in the formulating and implementing of strategy decision making process	728

Sylwia Talar, Joanna Kos-Łabędowicz: Polish Internet economy – current state and future perspectives	743
Monika Utzig: Households’ financial assets and economic prospect.....	753
Agnieszka Wałęga: Income inequality in the context of accession of Poland to the European Union	765
Grzegorz Wałęga: Impact of economic slowdown on households’ debt in Poland	777
Grażyna Węgrzyn: Employment forms in the European Union – current trends.....	789
Barbara Wieliczko: State aid in the European Union in the period of the current crisis.....	801
Artur Wilczyński: The impact of opportunity costs on farms profitability.....	812
Renata Wojciechowska: Linguistic ambiguities of contemporary economics	822
Jarosław Wojciechowski: Evolution of free market concept in social teaching of the Catholic Church.....	833
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: The significance of local action groups in formation of social capital in rural areas	843
Grażyna Wolska: Ethical codes as a tool of correct relations between a firm and a consumer	852
Joanna Woźniak-Holecka, Mateusz Grajek, Karolina Sobczyk, Kamila Mazgaj-Krzak, Tomasz Holecki: Marketing of OTC medicines in Poland on the example of television advertising	860
Gabriela Wronowska: Expectations of employers towards graduates of universities in Poland as an example of barriers to enter the labor market	871
Anna Wziętek-Kubiak, Marek Pęczkowski: Sources and barriers of persistence of innovation of Polish manufacturing companies	883
Alfreda Zachorowska, Agnieszka Tylec: Institutional structure of the labor market in Poland	894
Małgorzata Zielenkiewicz: Convergence of the countries in terms of social welfare in the process of European integration	906
Mariusz Zieliński: Demography and economically active population vs. the level of unemployment in the European Union.....	916
Jerzy Żyżyński: Economy as a consistent system of money flows vs. the issue of fiscal pact rationality	931

Jerzy Żyżyński

Uniwersytet Warszawski

GOSPODARKA JAKO SPÓJNY SYSTEM STRUMIENI PIENIĄDZA A PROBLEM RACJONALNOŚCI PAKIETU FISKALNEGO

Streszczenie: Receptą na kryzys Unii Europejskiej ma być konsolidacja finansów publicznych ustanowiona w tzw. pakcie fiskalnym. Autor bada racjonalność podstawowego postulatu paktu fiskalnego – równowagi finansów publicznych – poprzez analizę makroekonomicznej spójności przepływu funduszy pieniężnych w gospodarce otwartej. Punktem wyjścia jest równanie sald makroekonomicznych. Jak autor dowodzi, stany nierównowagi tych sald wynikają z wielu czynników, często niezależnych od danego kraju, a podstawowy wniosek, jaki z tego wypływa, głosi, że deficyty budżetowe nie są przyczyną kryzysu, lecz ich skutkiem. Jedną z takich przyczyn jest podział krajów na trwałe eksporterów netto i importerów netto. Powoduje to, że postulat równowagi fiskalnej nie może być zrealizowany. Trzeba zniwelować przyczyny, które powodują nierównowagę sald makroekonomicznych.

Słowa kluczowe: kryzys, pakt fiskalny, salda makroekonomiczne, pozycja eksportowa kraju.

1. Wstęp

Kryzys drażący kraje europejskie bynajmniej nie ukazuje oznak szybkiego końca. Gremia decyzyjne Unii stworzyły programy, które mają zapewnić nie tylko zakończenie kryzysu, ale i doprowadzić do trwałego i stabilnego długookresowego wzrostu.

Za podstawowe uzasadnienie i przyczynę bezwzględnej potrzeby wprowadzania tych programów uważa się permanentne niestosowanie się przez większości państw UE do kryteriów konwergencji i postanowień Paktu Stabilności i Wzrostu – w 2012 r. nadmierny deficyt stwierdzono aż w 23 spośród 27 państw UE. Dlatego najpierw w 2011 r. przyjęto (większością głosów Parlamentu Europejskiego) zaproponowany przez Komisję Europejską jeszcze w 2010 r. tzw. sześciopak – sześć aktów prawa, pakiet dyrektyw i rozporządzeń, które mają wzmocnić nadzór nad finansami państw strefy euro. Odnoszą się one do zasad tworzenia budżetów krajowych, tempa wzrostu wydatków i wymaganego tempa redukcji długu publicznego.

Te przepisy mają wymusić na państwach członkowskich utrzymywanie w ry-
zach swoich finansów i ułatwić karanie tych, które, jak to się mówi potocznie, „żyją

ponad stan”. Przepisy harmonizują zasady tworzenia narodowych budżetów, zmuszają kraje z wysokim poziomem długu, czyli gdy przekroczy on 60% PKB, do ograniczenia tempa wzrostu wydatków, by doprowadzić do radykalnego zmniejszenia deficytu. Wprowadza się monitoring stanu tych parametrów, a na kraje, które nie będą przestrzegały zasad, automatycznie mają być nakładane sankcje.

Pakt fiskalny, czyli „Traktat o stabilności, koordynacji i zarządzaniu w Unii Gospodarczej i Monetarnej”, jest ukoronowaniem tych dążeń do ujęcia w karby gospodarek krajów Unii, a przede wszystkim strefy euro.

Jak wiadomo, o przyjęcie traktatu najbardziej zabiegał Berlin, czyli kraj, który ponosi największe koszty ratowania państw pogrążonych w kryzysie zadłużenia, z Grecją na czele. Szczególne znaczenie przypisuje się tzw. złotej regule, wedle której roczny deficyt strukturalny nie może przekroczyć 0,5% nominalnego PKB. Kraje będą musiały ją wdrożyć do prawa narodowego, najlepiej konstytucji. Jak powiedziała kanclerz Niemiec Angela Merkel podczas ceremonii podpisania traktatu, „To dowód, że wyciągamy lekcje z kryzysu i rozumiemy sygnały (wysyłane przez rynki finansowe)”. I dalej dodała: „Chcemy przyszłości w Europie politycznie zjednoczonej”.

Te uzgodnione zasady budzą jednak poważne wątpliwości. Spróbujmy spojrzeć na nie z punktu widzenia makroekonomii.

2. Gospodarka jako układ relacji przepływu pieniądza

Gospodarka to system zbudowany z czterech kategorii elementów:

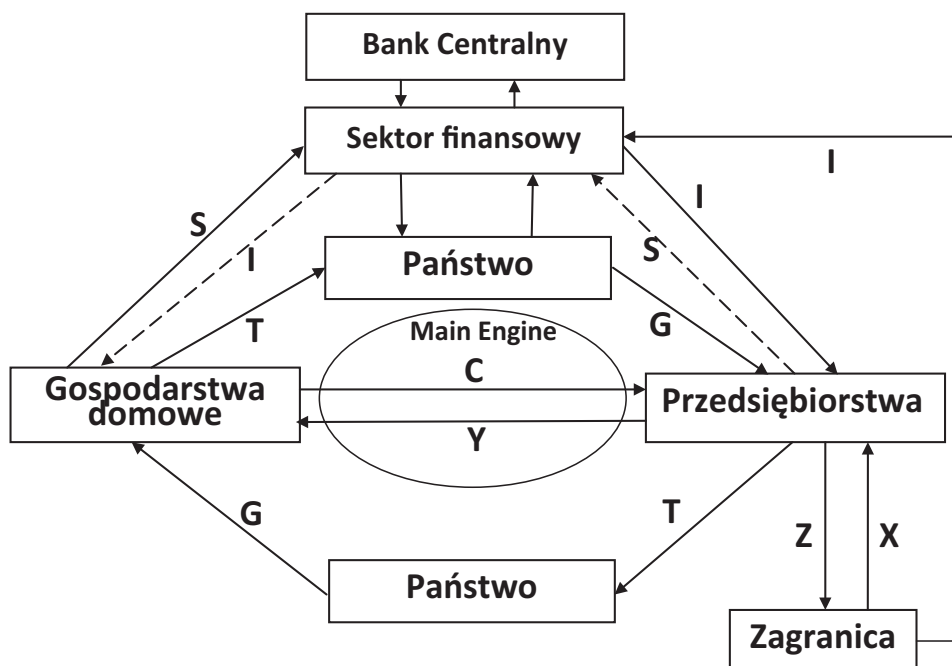
- gospodarstwa domowe,
- przedsiębiorstwa sektora rynkowego,
- instytucje sektora finansowego,
- instytucje sektora publicznego (państwo).

Między tymi elementami zachodzą relacje finansowo-pieniężne, stanowiące o w fundamentach systemu, które ilustruje rys. 1.

Przedsiębiorstwa nabywają od gospodarstw domowych usługę pracy, wypłacają im wynagrodzenia Y , a gospodarstwa domowe dokonują zakupów dóbr i usług od sektora przedsiębiorstw rynkowych – w ten sposób wydatki stanowiące koszt pracy wracają do przedsiębiorstw w postaci wydatków konsumpcyjnych C – te relacje nazwałem *Main Engine* – stanowią ona główny silnik napędowy gospodarki. Jego istotą jest to, że koszt pracy, najważniejszy koszt poniesiony przez przedsiębiorstwa, prawie w całości poprzez te wydatki wraca do nich (czego się niestety nie rozumie, propagując gremialne obniżanie kosztów pracy).

Dochody pozyskane przez gospodarstwa domowe nie są w całości przeznaczone na wydatki konsumpcyjne, jak również przychody przedsiębiorstw są tylko częściowo kierowane na wypłaty wynagrodzeń: zarówno gospodarstwa domowe, jak i przedsiębiorstwa płacą podatki T , zasilające sektor publiczny – tu określony jako państwo, oraz dokonują oszczędności S – są to niewykorzystane nadwyżki docho-

dów, odprowadzane do sektora finansowego, który przekazuje te środki dalej na inwestycje I. Inwestycje stanowią odpływ z sektora finansowego, który realizuje funkcję pośrednictwa finansowego, natomiast odpływem bloku określonego jako „Państwo” są wydatki rządowe G, dlatego państwo w pewnym sensie także pełni funkcję pośrednika finansowego – dostarczając jednocześnie dobra oraz usługi publiczne¹ i społeczne².

Rys. 1. Graf relacji finansowo-pięniężnych gospodarki

Źródło: opracowanie własne.

Część przedsiębiorstw eksportuje swe dobra i usługi za granicę, pozyskując przychody, które w sumie stanowią dochody zagraniczne gospodarki, oznaczone jako X; inne przedsiębiorstwa nabywają dobra i usługi za granicę, co stanowi wydatki na import, oznaczone Z.

Ukazane tu relacje związane są z przepływem pieniądza, można powiedzieć, że stanowią one zasadniczą treść gospodarki rynkowej. Tym, co w największym stopniu decyduje o skutkach tych procesów przepływu pieniądza, jest najważniejsza

¹ S. Owsiak, *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWN, 2002, s. 24-27.

² Zarówno podatki i wydatki rządowe, jak i oszczędności oraz inwestycje są na grafie rozbite na części od poszczególnych kategorii podmiotów, tym częściom nie zostały przyporządkowane indeksy źródła dla uproszczenia obrazu.

funkcja pieniądza, ogniskująca w sobie wszystkie jego pozostałe funkcje, polegająca na tym, że pieniądz jest nośnikiem siły nabywczej, czyli zdolności podmiotów posiadających go do kupowania dóbr i usług. Ten nośnik siły nabywczej wykorzystujemy bezpośrednio, dokonując zakupów dóbr i usług, co odzwierciedla przepływ C na grafie. To, czego nie wydamy na cele konsumpcyjne, odkładamy na później (funkcja tezauryzacyjna pieniądza) jako oszczędności S. Oszczędzanie oznacza, że z obiegu pieniężnego została „wyrwana” część wygenerowanej siły nabywczej, co grozi tym, że nie wszystkie wytworzone dobra i usługi zostaną nabyte, przedsiębiorcy nie uzyskają przychodów, a efektem może być recesja. Jednakże skierowanie tej odłożonej siły nabywczej do sektora finansowego daje szansę, że w procesie pośrednictwa finansowego realizowanego przez jego instytucje (głównie banki) zostanie ona przekazana dalej, ku innym elementom systemu.

Podmioty gospodarcze dokonują podziału pozyskanej siły nabywczej w ramach swych budżetów. Można sformułować następujące twierdzenie: gospodarka to konglomerat budżetów; proces funkcjonowania gospodarki jest nieustannym kreowaniem budżetów, realizacją przepływów środków między nimi. Tabela 1 przedstawia przykładowy schemat budżetu gospodarstwa domowego.

Tabela 1. Budżet gospodarstwa domowego

Dochody (przychody)	Wydatki (rozchody)
Dochody z pracy (wynagrodzenia)	Wydatki na zaspokojenie podstawowych potrzeb i zobowiązań (wydatki sztywne): czynsze, odsetki bankowe, opłaty za energię, wodę itp., żywność, wychowanie dzieci itd. oraz podatki
Dochody z oszczędności i majątku (odsetki bankowe, dywidendy, czynsze...)	Wydatki na zaspokojenie potrzeb niepodstawowych (wydatki elastyczne)
Przychody z zamiany różnych form majątku na majątek w formie pieniądza	Powiększanie oszczędności (akumulacja środków na kontach, inwestycje w inne aktywa)

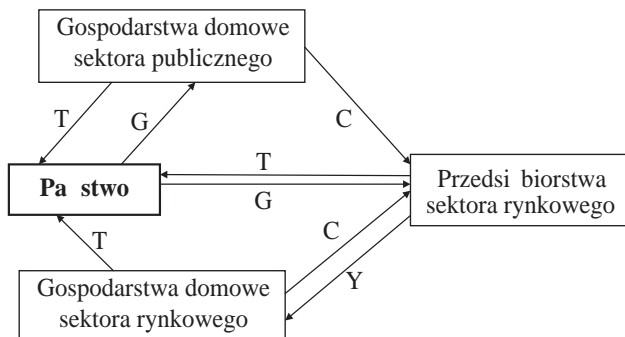
Źródło: opracowanie własne.

Gospodarstwa domowe pozyskują pieniądze na realizację wydatków z wynagrodzeń, z wykorzystania oszczędności i ze sprzedaży aktywów, czyli zamiany majątku posiadanego w formie niepieniężnej na formę pieniężną – tak pozyskane pieniądze nie są dochodami, lecz przychodami, i zmieniają strukturę majątkową podmiotów.

3. Kierunki rozdysponowania siły nabywczej

Istotą tego konglomeratu budżetów jest to, że wydatki jednych budżetów stają się dochodami i przychodami innych: ludzie zarabiają po to, by wydawać, a jeśli nie wydają, to przekazują swe pieniądze innym, którzy robią to za nich. Są więc dwa podstawowe kierunki rozdysponowania siły nabywczej pozyskanej przez gospodarstwa domowe:

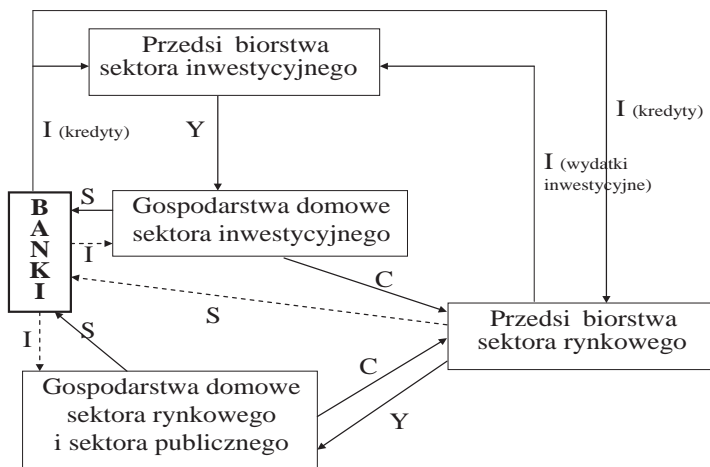
A. Na sektor publiczny:

Rys. 2. Graf rozdysponowania dochodów na rzecz sektora publicznego (państwa)

Źródło: opracowanie własne.

B. Na sektor inwestycyjny:

Rys. 3. Graf rozdysponowania dochodów na rzecz sektora inwestycyjnego (produkcji środków produkcji)

Źródło: opracowanie własne.

Efektom pierwszego procesu jest dostarczenie społeczeństwu dóbr publicznych i społecznych poprawiających jakość życia członków społeczności, efektem drugiego zaś jest wzrost lub odnowienie majątku albo wzrost jego jakości (i wydajności pracy).

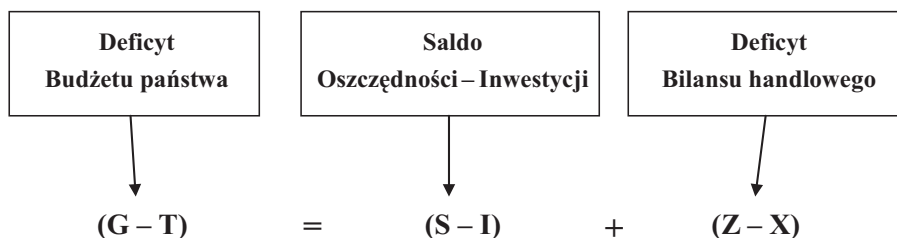
Grafy te ukazują oczywiste zależności, nie przez wszystkich dostrzegane i rozumiane:

- Po pierwsze, wszystkie środki pobrane przez sektor publiczny od społeczeństwa w formie podatków T wracają do niego w formie wydatków publicznych G , a te ostatecznie stają się wydatkami konsumpcyjnymi gospodarstw domowych lub inwestycyjnymi, zatem wracają do przedsiębiorstw.
- Po drugie, oszczędności gospodarstw domowych, jako różnica $Y - T - C$, także ostatecznie trafiają do przedsiębiorstw sektora rynkowego jako wydatki konsumpcyjne gospodarstw domowych pracowników zatrudnionych w sektorze inwestycyjnym.

Dochody i wydatki tworzą zamknięty krąg obiegu pieniądza, w którym wzajemnie są powiązane ze sobą budżety tysięcy podmiotów gospodarczych, w tym państwa, tworząc to, co nazwałem „spójnym konglomeratem budżetów”.

4. Rachunek sald makroekonomicznych

Przepływy strumieni finansowych w tym konglomeracie budżetów w obrazie makroekonomicznym ujęte w grafie na rys. 1 tworzą trzy powiązane ze sobą bilanse makroekonomiczne³, przedstawione na rys. 4.

Rys. 4. Rachunek trzech sald makroekonomicznych

Źródło: opracowanie własne.

Relacja między tymi bilansami oznacza, że deficyt budżetu państwa jest finansowany przez nadwyżkę niewykorzystanych na cele inwestycyjne oszczędności sektora prywatnego lub środki nabyte z zagranicy, które umożliwiają osiągnięcie stanu *stan* nadwyżki importu nad eksportem.

Jednakże stan poszczególnych bilansów jest konsekwencją złożonych procesów ekonomicznych w danym kraju i w jego relacjach zagranicznych, te zaś są wynikiem tego, co dzieje się w świecie zewnętrznym. Zatem deficyt budżetu państwa jest skutkiem tych procesów, a nie jakimś wykorzystującym je demonem (lewiatanem)⁴, a tym bardziej nie jest ich przyczyną.

³ J. Żyżyński, *Budżet i polityka podatkowa. Wybrane zagadnienia*, PWN, 2009, s. 46-53.

⁴ Jak określił państwo Thomas Hobbes w swoim słynnym dziele *Leviathan* 1651 r. (T. Hobbes, *Lewiatan, czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, PWN, 1954): Warto wszak

Bardzo trafnie komentują to Kazimierz Łaski i Leon Podkaminer:

„Zasadnicza zależność makroekonomiczna dotyczy koniecznego związku zachodzącego pomiędzy finansami sektora publicznego (w skład którego zalicza się także bank centralny) a finansami sektora prywatnego (na który składają się gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa). Związek ten stanowi, że nadwyżki finansowe (oszczędności niespożytkowane na inwestycje) całego sektora prywatnego są – na mocy praw arytmetyki – zawsze równe deficytowi sektora publicznego powiększonemu o saldo bilansu płatności zagranicznych. (Saldo bilansu płatności zagranicznych jest – nieco upraszczając – równe saldu obrotów handlowych z zagranicą). (...) Za oszczędnościami sektora prywatnego, które nie zostają wydane na inwestycje, kryje się nadwyżka towarów, które szukają zbytu poza sektorem prywatnym. Mogą go znaleźć wyłącznie na rynku stworzonym przez wydatki deficytowe sektora publicznego (skorygowanym przez nadwyżkę eksportową, która w przypadku całej UE może praktycznie być pominięta). Tak więc deficyt sektora publicznego jest konieczny, by nadwyżka oszczędności nad inwestycjami w sektorze prywatnym mogła w ogóle powstać. (...) Krótko mówiąc, nadwyżka finansowa sektora prywatnego zawsze MUSI „mieć zastosowanie” – albo finansując deficyt budżetowy, albo nadwyżkę eksportową. Jeśli nadwyżka eksportowa nie występuje, to większa „zapobiegliwość” sektora prywatnego oznacza większy poziom deficytu budżetowego. Minister finansów może sobie zaplanować osiągnięcie dowolnego salda budżetu: ostateczny wynik będzie i tak dostosowany do intencji sektora prywatnego dążącego do wypracowania takiego lub innego poziomu swojej własnej nadwyżki finansowej”⁵.

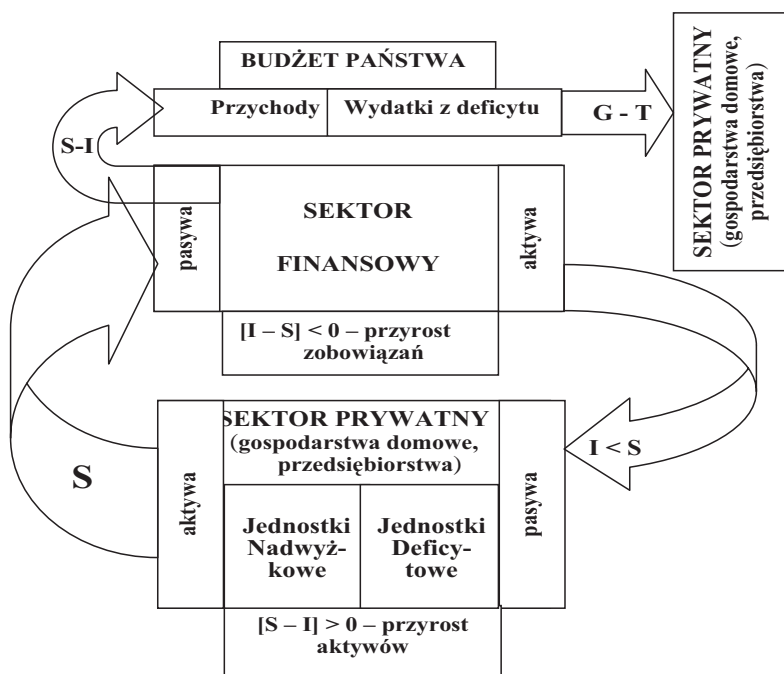
Związek deficytu budżetowego z nadwyżką oszczędności sektora prywatnego przedstawia rys. 5.

Oszczędności S sektora prywatnego, a ściślej tej jego części, która odkłada nadwyżki, stanowiące oczywiście aktywa tych podmiotów, są lokowane w sektorze finansowym, dla którego stanowią pasywa. Część tych środków uaktywniana w formie kredytów I jest na ogół mniejsza od oszczędności, dlatego $I < S$.

Schemat na rys. 5 pokazuje, że te relacje mają bezpośrednie odzwierciedlenie w bilansach podmiotów gospodarczych; bilanse stanowią obok budżetów drugi podstawowy opis podmiotów gospodarczych, ale o ile budżety ujmuje przepływy środków pieniężnych między podmiotami gospodarczymi, o tyle bilanse opisują ich stan

zauważyć, że niezrozumienie negatywnej konotacji, jaka kryje się za pojęciem „Lewiatan”, stało się źródłem nadawania wielu organizacjom tej nazwy. Tymczasem Lewiatan to „potwór morski, wąż lub smok o kilku głowach. Symbolizuje zło, jest to upadły anioł, wypędzony z Nieba za sprzeciwianie się Bogu. To zły duch, zwodzący z drogi ku Bogu, ku dobru. Duch Lewiatana wspiera podziały, rozłamy i opozycje w strukturach duchowych organizacji i lubi je rozbić wewnętrznie, szczególnie poprzez ataki na głównych mistrzów czy nauczycieli duchowych boskiej linii przekazu. Lewiatan jest władcą ludzi pysznych swoją rzekomą wspaniałością, zarozumiałych i powoduje nadęcie dumą, butą czy arogancją”.

⁵ K. Łaski, L. Podkaminer, *Europa dwu szybkości? Owszem, ze strefą euro na wstecznym biegu*, „Przegląd” nr 15/2013.

Rys. 5. Finansowanie deficytu budżetowego nadwyżką oszczędności sektora prywatnego

Źródło: opracowanie własne.

na określony moment czasowy w aspekcie aktywów i źródeł finansowania i związanych z tym zobowiązań finansowych; jak trafnie zauważa Fabian Lindner, związki w zakresie rachunkowości między podmiotami gospodarczymi pozwalają wyjaśnić naturę zjawisk ekonomicznych i stanowią ważne narzędzie budowania teorii ekonomicznej⁶. Można zatem powiedzieć, że gospodarka to także konglomerat bilansów.

5. Makroekonomiczne źródła finansowania nierównowagi budżetowej

Różnica między S a I jest szczególnie wysoka i zwykle rośnie w czasie kryzysu, gdy skłonność do oszczędzania jest wyższa od skłonności do inwestowania, jaką przejawiają podmioty gospodarcze. I ta nadwyżka $S - I$ jest (powinna być) lokowana w obligacje skarbowe finansujące deficyt budżetu państwa. Zrealizowane dzięki temu wydatki budżetowe zasilają indywidualne budżety gospodarstw domowych

⁶ F. Lindner, *Saving does not finance Investment: accounting as an indispensable guide to economic theory*, Working Paper, Institute für Makroökonomie und Konjunkturforschung; Macroeconomic Policy Institute, Düsseldorf October 2012.

zatrudnionych w sektorze publicznym i podmiotów gospodarczych podejmujących kontrakty z rządem.

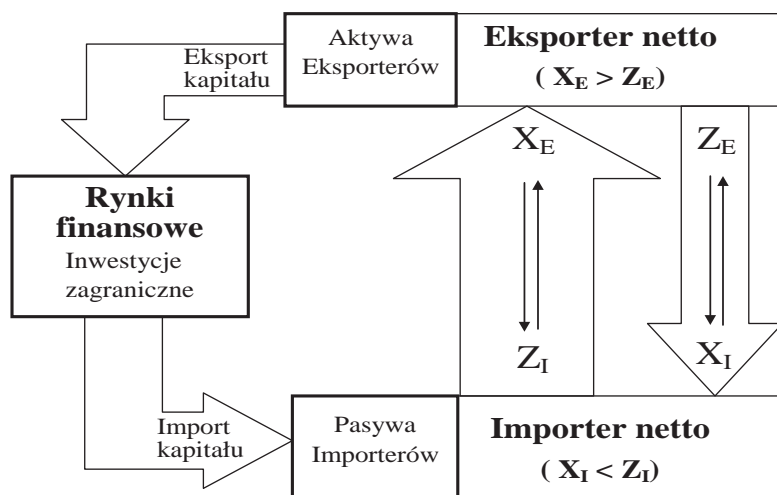
Trzeba oczywiście pamiętać, że ten związek między strumieniami oszczędności i inwestycji jest tylko stanem *ex post*, podmioty gospodarcze po prostu niecałe swe dochody wydają na zaspokojenie potrzeb, kreują zatem oszczędności i ta nadwyżka zostaje ulokowana w systemie finansowym w formie różnych kategorii aktywów – stają się wtedy zobowiązaniami podmiotów sektora finansowego, które starają się te środki uaktywnić, udzielając kredytów. Jednakże bezpośrednim skutkiem niewydania zarobionych dochodów jest to, że do innych podmiotów nie dotarły środki, nastąpiło zakłócenie w strukturze budżetów. Zatem Lindner ma rację, że nie jest prawdziwe potoczne twierdzenie, podzielane, jak zauważa, „przez wielu, jeśli nie większość ekonomistów”, że „oszczędności finansują inwestycje”. Jest ono fałszywe, bo oszczędności to niewydane pieniądze, zatem, dowodzi, „oszczędności nie mogą niczego finansować”. Niewydane pieniądze są odjęciem z obiegu gospodarczego części siły nabywczej, a to oznacza, że ktoś nie sprzedał swej produkcji czy oferowanej rynkowi usługi, w efekcie nie zarobił i mniej wydał i w ten sposób powstaje pętla zacieśniających się budżetów. Aktowi odłożenia części siły nabywczej musiałaby zatem towarzyszyć decyzja przejścia jej przez kredytobiorcę, który musi przecież mieć ku temu motywację. Ale wzrost oszczędności skutkujący obniżeniem się dochodów producentów i sprzedawców z pewnością motywacji takiej nie sprzyja. Wzrost oszczędności zatem to tylko zwiększenie pasywów banków.

Drugim kanałem finansowania deficytu budżetowego są środki finansowe pozyskane z zagranicy, finansujące nadwyżkę importu nad eksportem. Różnica między dochodami z eksportu a wydatkami na import ($X - Z$) stanowi saldo wymiany handlowej z zagranicą, w szerszym ujęciu jest nazywana rachunkiem bieżącym – ujmuje on szersze kategorie strumieni wymiany z zagranicą; ich ostateczny wynik określa się jako eksport netto NX , który może być dodatni lub ujemny.

Rzadko się zdarza, by relacje wymiany kraju z zagranicą były zrównoważone. Ze stanów nierównowagi korzystniejszy jest stan nadwyżki, czyli $(X - Z) > 0$, bo oznacza on, że kraj „zarabia na zagranicy”, przedsiębiorstwa osiągają dochody, pracownicy zatrudnienie; napływające dochody powiększają rezerwy walutowe „zdrowe” w tym sensie, że stanowią aktywa podmiotów krajowych.

Nie jest jednak możliwe, by wszystkie kraje były eksporterami netto, skoro jedni są eksporterami, inni muszą być importerami netto, bo w skali globalnej efekty wymiany zagranicznej muszą być zrównoważone. Graf na rys. 6 przedstawia przepływy między tymi dwiema kategoriami krajów.

Gruba kolumnowa strzałka w kierunku eksportera netto *versus* cieńsza w kierunku importera netto wskazują na zasadniczy efekt w postaci przepływu środków w wyniku wymiany dóbr i usług – dochodów i wydatków; wewnętrzne pionowe strzałki liniowe pokazują symetryczność i wzajemność relacji: wydatki importera stają się dochodami eksportera i odwrotnie: dochody eksportera są wydatkami importera. Jednakże, jak widzimy, na poziomie efektów finansowych symetrii nie

Rys. 6. Relacje między eksporterami a importerami netto

Źródło: opracowanie własne.

ma. W rezultacie tej wzajemnej nierównowagi nadwyżki dochodowe eksporterów są kierowane na międzynarodowe rynki finansowe jako inwestycje zagraniczne realizowane w krajach importerów. Strumieniom przepływów dochodów i wydatków towarzyszą zatem zmiany w bilansach aktywów i pasywów zagranicznych: rosną zagraniczne aktywa eksporterów netto i zarazem pasywa importerów netto. W bilansach płatniczych jest to odzwierciedlone w pozycjach opisujących relacje finansowe z zagranicą – suma salda rachunku bieżącego i salda operacji finansowych „wyzerowują” bilans płatniczy⁷.

6. Pozycje eksportowe krajów i ich salda wymiany zagranicznej

W tabeli 2 przedstawione są zmiany, jakie miały miejsce w pozycji największych krajów w światowym eksporcie – wymienione jest 10 krajów zajmujących pozycje od 1 do 10 miejsca w 2010 r. oraz dodatkowo Kanada i Rosja, ze względu na ich wielkość. Uwzględnione są też kraje Unii Europejskiej będące w „kłopotach finansowych” oraz dla porównania Polska. Podany jest udział procentowy tych krajów w światowym eksporcie oraz ich pozycja na liście w poszczególnych latach.

⁷ Oczywiście idealny stan równowagi rachunku bieżącego i finansowego zdarza się rzadko, dlatego dla księgowego zrównania bilansów niezbędna jest pozycja zerująca, nazywana „saldo błędów i opuszczeń”. W przypadku polskiego bilansu płatniczego pozycja ta sięga ona nawet ponad 30 mld zł (w latach 2008-2010).

Tabela 2. Eksport wybranych krajów i ich pozycja w światowym eksporcie

Kraje	2000			2005			2010			2011		
	mln dol.		%	mln dol.		%	mln dol.		%			%
Świat	6 359 071		100	10 337 942		100	14 151 329		100	17 939 399		100
Belgia	187 876	10	3,0	335 738	10	3,2	411 272	10	2,9	476 351	11	2,7
Chiny	249 203	7	3,9	761 953	3	7,4	1 578 270	1	11	1 899 180	1	10,6
Francja	298 765	4	4,7	443 619	5	4,3	512 901	5	3,6	581 188	5	3,2
Holandia	213 425	9	3,4	349 844	7	3,4	492 267	6	3,5	563 133	6	3,1
Japonia	479 227	2	7,5	594 986	4	5,8	769 839	4	5,4	822 674	4	4,6
Kanada	276 641	6	4,4	359 411	6	3,5	386 011	12	2,7	451 736	12	2,5
Korea Płd.	172 267	11	2,7	284 419	11	2,8	466 384	7	3,3	556 602	7	3,1
Niemcy	550 222	3	8,7	977 970	1	9,5	1 271 352	3	9	1 475 491	3	8,2
Rosja	103 093	x	1,6	241 473	12	2,3	397 668	11	2,8	516 481	9	2,9
USA	781 918	1	12,3	907 158	2	8,8	1 277 580	2	9	1 480 410	2	8,3
W. Brytania	281 754	5	4,4	371 381	9	3,6	410 176	9	2,9	480 347	10	2,7
Włochy	239 934	8	3,8	372 962	8	3,6	447 465	8	3,2	523 009	8	2,9
Grecja	10 747		0,2	15 511		0,2	20 919		0,1	20 919		0,1
Hiszpania	113 348		1,8	191 021		1,8	246 274		1,7	298 458		1,7
Portugalia	23 280		0,4	32 129		0,3	48 742		0,3	58 727		0,3
Cypr	951		0,0	1 303		0,0	1 514		0,0	1 959		0,0
Polska	31 651		0,5	89 378		0,9	159 758		1,1	190 248		1,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak widzimy, przodującymi światowymi eksporterami są kraje północy Unii Europejskiej, zwłaszcza Niemcy, Holandia i Belgia; istotna jest też pozycja Francji, Wielkiej Brytanii i Włoch. Jednakże zestawienie sald wymiany zagranicznej (eksport-import) daje zupełnie inny obraz – przedstawia to tab. 3.

Tabela 3. Salda wymiany z zagranicą w wybranych krajach (w mln dol.)

Kraje	2000	2005	2010	2011
Belgia	10 884	15 940	21 096	14 410
Chiny	24 179	101 747	183 580	157 110
Francja	-12 066	-46 992	-88 230	-119 871
Holandia	14 499	39 244	51 648	55 430
Japonia	99 736	79 998	77 405	-31 426
Kanada	37 830	36 046	-4 515	-395
Korea Płd.	11 786	23 181	41 172	32 236
Niemcy	54 772	19 7456	203 298	220 074
Rosja	69 213	142 765	168 013	210 876
USA	-477 382	-827 902	-690 540	-785 010
W. Brytania	-52 796	-111 685	-151 335	-157 039
Włochy	1 863	-11 875	-39 131	-33 850
Grecja	-18 464	-34 306	-29 775	-29 775
Hiszpania	-39 553	-96 589	-69 274	-64 377
Portugalia	-14 916	-21 269	-26 848	-21 007
Cypr	-43 413	-72 962	-82 982	-6 763
Polska	-17 289	-12 161	-18 305	-22 083

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Jak widzimy, z krajów Unii Europejskiej o silnej pozycji gospodarczej ujemne saldo handlowe mają Francja oraz Wielka Brytania i oczywiście wszystkie tzw. kraje w kłopotcie, wymienione w ostatnich wierszach tab. 3. Ale zgodnie z rachunkiem sald makroekonomicznych jest to nieunikniony efekt procesów, które „ustawiły” te kraje w pozycji trwałych importerów netto: powstaje zadłużenie zagraniczne, którego skutkiem jest dodatkowa presja na wzrost deficytu budżetowego. Jeśli bowiem w kryzysie narasta różnica między oszczędnościami i inwestycjami, bo skłonność do inwestowania podmiotów krajowych „nie nadąża” za skłonnością do oszczędzania, która może być wynikiem zwyczajnej, wynikającej z przezorności chęci zabezpieczenia się przed niepewną przyszłością, a jednocześnie utrzymuje się wysoki deficyt bilansu handlowego, to nie ma co liczyć na zrównoważenie finansów publicznych.

Graf przedstawiony na rys. 6 unaocznia nam oczywisty wniosek, jaki wynika z tych makroekonomicznych relacji. Wielkość kapitału zasilającego kraj – importera netto, czyli skierowane do niego inwestycje zagraniczne eksportera, jest równa nadwyżce handlowej $X_E - Z_E$. Kraje te są więc ze sobą związane i od siebie zależne, tak jak producenci dóbr i usług na rynek krajowy są zależni od popytu krajowego, czyli generowanego zarówno przez ich pracowników, jak i przez pracowników sektora publicznego, emerytów itd. Przekazując swe nadwyżkowe środki w formie inwestycji zagranicznych, kraje-eksporterzy tworzą dla siebie popyt, utrzymujący

ich przy życiu. Przecież nadwyżka eksportowa, na przykład Niemiec, wzięła się stąd, że ustanowiono w tym kraju „pakt społeczny”, w myśl którego związki zawodowe zgodziły się na zastopowanie realnego wzrostu płac pracowniczych. Zatem wytworzony w tym kraju produkt nie znajduje popytu wewnętrznego, musi go więc otrzymać z zagranicy – i otrzymuje dzięki temu, że kupowane są papiery dłużne Grecji, Hiszpanii itd.

Spójrzmy teraz, co by się działo, gdyby zrealizowano postulat „dyscypliny finansowej” krajów z deficytem budżetowym – jest to podstawowy wymóg „paktu fiskalnego” omawianego we wstępie do artykułu. W rachunku sald makroekonomicznych:

$$(G - T) = (S - I) + (Z - X).$$

Lewa strona równania musiałaby zostać wyzerowana, zatem musiałaby zachodzić równość:

$$(I - S) = (Z - X).$$

Deficyt handlowy ($(Z - X) > 0$) musiałby być zatem równy nadwyżce inwestycji w stosunku do oszczędności – ale to jest przecież niemożliwe w warunkach kryzysu, zdarzać się może tylko wtedy, gdy ma miejsce wyjątkowy optymizm gospodarczy, przedsiębiorcy chcą brać kredyty, konsumenci kupują na potęgę i nie chcą oszczędzać itd.

W tej sytuacji pojawia się swoisty dysonans narastających napięć gospodarczych. Jak jednak wiadomo, w warunkach odrębnych, własnych walut waluta eksportera netto (nazwijmy go krajem A) umacnia się, a waluta importera netto (nazwijmy go krajem B) – osłabia się. W rezultacie zmniejsza się opłacalność eksportu kraju A i poprawia się opłacalność eksportu kraju B; symetrycznie rośnie opłacalność importu w A i maleje opłacalność importu w B. W rezultacie X_E – maleje, X_I – rośnie, i zarazem Z_E – rośnie, Z_I – maleje i w ten sposób dochodzi do zmniejszenia nierównowagi, aczkolwiek wartość zobowiązań kraju B w stosunku do kraju A nabiera większej wartości. Jednakże w B rośnie optymizm gospodarczy, wyższy eksport kraju B to wzrost dochodów przedsiębiorców i ich pracowników, wzrost wpływów podatkowych, za którym idzie poprawa stanu finansów publicznych itd. Dlatego staje się jasne, że odejście od własnych walut i wprowadzenie wspólnej waluty jest korzystniejsze dla kraju A, natomiast kraj B na niej traci.

Brak tego mechanizmu wyrównującego, jaki dawały własne waluty krajów, okazuje się podstawową przyczyną kryzysu. Jest tak dlatego, że podczas gdy kraj A uzyskuje swego rodzaju „rentę jednolitego pieniądza”, to w kraju B narasta ujemna nierówno-waga bilansu handlowego, co, zgodnie z rachunkiem sald makroekonomicznych, przyczynia się do zwiększenia deficytu budżetu państwa. Jednocześnie rośnie nierównowaga sektora finansowego, spowodowana przez spadającą skłonność do inwestowania – a to jeszcze bardziej pogłębia deficyt budżetowy. Krajowi B pozostaje jedyna droga odbudowania konkurencyjności i promowania eksportu – re-

dukcja kosztów pracy. To, co prawda, zmniejsza importochłonność, ale osłabia popyt wewnętrzny, prowadzi do załamania wielu budżetów i powoduje utratę zasobów pracy, bo ludzie, zwłaszcza młodzi, emigrują do centrów przemysłowych Wspólnoty, a to znowu działa negatywnie na skłonność do inwestowania i „domyka się” koło ujemnych sprzężeń zwrotnych.

7. Podsumowanie

Analiza ta prowadzi do bardzo sceptycznych wniosków w odniesieniu do postulatów „naprawiania finansów Unii Europejskiej”. Jedynym skutecznym narzędziem poprawy sytuacji w finansach musi być oddziaływanie na sferę realną tak, aby zniwelować przyczyny, które powodują zwiększanie się pozycji ujętych z prawej strony rachunku sald makroekonomicznych. Musiałyby zatem wzrosnąć krajowe inwestycje, by zmniejszyć nierównowagę salda ($S - I$), oraz eksport, by zniwelować różnicę między importem a eksportem ($Z - X$) – przez promowanie gałęzi eksportowych. Inwestycje zależą od suwerennych decyzji podmiotów gospodarczych – są funkcją skłonności do inwestowania, której wyznacznikiem jest nie tylko dostępność względnie taniego kredytu, ale przede wszystkim optymizm gospodarczy, zależny od efektywnego popytu, ten zaś zależy od stanu budżetów podmiotów gospodarczych – dlatego tak ważne jest postrzeganie gospodarki jako konglomeratu budżetów, a nie powierzchowne koncentrowanie się wyłącznie na kwestii równowagi fiskalnej. To wymagałoby zaś nowego podejścia, polityki przemysłowej i kredytowej idących w całkiem innym kierunku – wyrównania struktur gospodarczych w kontekście pozycji krajów w wymianie zagranicznej tak, aby doprowadzić do trwałego zoptymalizowania wspólnego obszaru walutowego.

Literatura

- Hobbes T., *Lewiatan czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, PWN, 1954.
- Lindner F., *Saving does not finance Investment: accounting as an indispensable guide to economic theory*, Working Paper, Institute für Makroökonomie und Konjunkturforschung; Macroeconomic Policy Institute, Düsseldorf October 2012.
- Łaski K., Podkaminer L., *Europa dwu szybkości? Owszem, ze strefą euro na wstecznym biegu*, „Przeгляд” nr 15/2013.
- Owsiak S., *Finanse publiczne. Teoria i praktyka*, PWN, 2002.
- Żyżyński J., *Budżet i polityka podatkowa. Wybrane zagadnienia*, PWN, 2009.

ECONOMY AS A CONSISTENT SYSTEM OF MONEY FLOWS VS. THE ISSUE OF FISCAL PACT RATIONALITY

Summary: The author examines economic rationality of the fiscal pact postulate – the public finance balance, in the context of money flows coherence. He proves that it is not strictly true that the fiscal imbalances are the reason of the crisis. It is the other way round: the imbalance in savings-investments relations and international trade imbalances must be the real reason for countries fiscal imbalances. Therefore there is a need for industrial policy to balance international trade positions of the union members.

Keywords: crisis, fiscal pact, macroeconomic balances, export position of a country.